

Дука Анастасія Петрівна, к.е.н., доцент
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Науково-технічні та інноваційні параметри розвитку знаннєвої економіки в українському суспільстві

Сучасний період суспільного розвитку характеризується фундаментальними відмінностями, які змінили сприйняття соціальних, політичних та економічних відносин. Йдеться, насамперед, про соціологічну та футурологічну концепцію нової форми розвитку суспільства, головним фактором якої стає виробництво та використання науково-технічної інформації, знаннєвих ресурсів та технологій. Такий технологічний детермінізм багато у чому обумовлює характер і результати «цивілізаційних» змагань національних економік за місце у світовому рейтингу розвиненості та за високий рівень добробуту країни.

Економічне зростання в сучасних умовах дедалі більше залежить від концентрації та ступеня розвитку інтелектуального потенціалу. Світова економіка все більше опирається на знання. Це зумовлює і зміни в технологізації розвитку суспільства в цілому. Саме цей критерій сьогодні є визначальним при поділі світу у зв'язку з поширенням глобалізаційних процесів. Приблизно 15% населення становлять розвинуті країни з новим технологічним способом виробництва, приблизно 50% населення розміщено в країнах індустріальної системи, з можливістю впроваджувати новітні технології, і майже 35% населення знаходяться в технологічно відірваній економічній системі [4, с.9].

Під впливом технологізації суспільного відтворення трансформується й інвестиційна діяльність, центр тяжіння якої поступово зміщується з виробництва засобів виробництва, до спроможності виробництва нової продукції, - науки та технологій. Економічне зростання забезпечується інвестиціями в дослідження і розробки, підвищенням інноваційної активності, якості освіти та кваліфікації кадрів, доступу до глобальних потоків знань.

На сьогодні у розвинутих країнах кількість науковців щорічно збільшується в середньому на 2,5-3 %. Так, за даними ОЄСР у 2011 році, показник чисельності науковців на 1 тисячу зайнятого населення стали Фінляндія – 16,6, Ісландія – 12,9, Німеччина – 12,3, Нова Зеландія -10,8, Швеція – 10,5, Японія -10,4, Норвегія -10,1,

Корея – 10,0, США – 9,5 [3]. Для України, на тлі загальної тенденції щодо скорочення наукових та науково-технічних працівників, кількість яких у 2011 р. порівняно з 1990 р. знизилася майже в 3,68 рази, спостерігається тенденція до скорочення частки наукових кадрів у структурі зайнятого населення. Так, якщо з кожної тисячі зайнятих у 1990 році 12 осіб працювали в науково-технічній сфері, у 2011 році цей показник складає лише 4 особи [1].

Загальний обсяг видатків на дослідження й розробки у ВВП як один із ключових критеріїв оцінки потенціалу економічного розвитку країни та її місця у світовому економічному просторі протягом 1996-2011 рр. в Україні зменшився з 1,36% до 0,79%. У розвинених країнах світу витрати на науку складають 2-3 % ВВП, зокрема, у США – 2,7%, Японія, Швеція, Ізраїль цей показник досягає 3,5-4,5% ВВП, у Швеції і Фінляндії – 3,7 % [3].

Порівнюючи джерела фінансування науково-дослідних розробок в Україні за період 1995–2011 рр., можна стверджувати, що в основному наука фінансується за рахунок державного бюджету, на який припадає 30-40% загального обсягу фінансування, частки фінансових надходжень від замовників, в середньому знаходиться в межах 45-50%, натомість зростають обсяги витрат власних фінансових ресурсів наукових установ (у 2011 році їх частка перевищила рівень 1995 року у 57,7 разів) [1].

Варто зазначити, що в цілому в національній економіці інноваційно-активних підприємств незначна кількість. Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції почала скорочуватися з 2005 року з 6,7% і вже у 2011 році зменшилася до 3,8 %. Протягом 2011 року інноваційною діяльністю займалися 16,2 % загальної кількості промислових підприємств, впроваджували інновації – 12,8 %. В тому числі 172 підприємства створювали високі технології, 1958 – використовували високі технології. Найбільша кількість створених високих технологій призначена для впровадження у переробній промисловості – 47,2%, у галузі досліджень і розробок – 29,1%, у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води – 2,5%, у добувній промисловості – 2,0%, на підприємствах транспорту та зв'язку – 2,0% [2, с.281-282].

Основним джерелом фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств впродовж останніх десяти років залишаються їх власні кошти, що у 2011 році складає 52,9 % від загального обсягу фінансування і засвідчує зменшення частки даного

джерела порівняно з 2000 р. більш як на 20%. Частка фінансування інноваційної діяльності за рахунок державного бюджету в останні роки коливається в межах 1%. Водночас частка іноземних інвестицій, досягнувши у 2010 р. 30%, у 2011 році різко знизилась до 0,4 % [1].

Таким чином, фінансування інновацій в Україні здійснюється переважно за рахунок власних коштів підприємств. Іноземні інвестиції реалізуються переважно у вигляді імпорту машин та обладнання, що не супроводжується вкладенням в необхідному обсязі фінансових ресурсів у технологічні інновації. Держава є доволі пасивною у фінансуванні інноваційного розвитку.

Разом з тим, потенціал та основні чинники України в цілому, за умови їх ефективного використання і вдосконалення, дозволяють забезпечити оптимальні темпи економічного зростання, підвищення життєвого рівня та вихід на глобальні ринки інноваційної продукції.

Підводячи підсумок, варто зазначити, що забезпечення економічного розвитку не зводиться лише до широкого застосування новітніх технологій, це, насамперед, усвідомлення визначальної ролі нового етапу розвитку всієї цивілізації, необхідності технологізації суспільного відтворення, здійснення технологічної модернізації на основі нової техніки та технології, широкого використання інформаційно-інтелектуальних технологій.

Список використаної літератури

1. Державна служба статистики України. [Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>]
2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. – К., 2012. – 305 с.
3. OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2011 // [Режим доступу: <http://www.oecd.org/sti/oecdsciencetechnologyandindustryscoreboard2011innovationandgrowthknowledgeeconomies.htm#toc>]
4. Чухно А.А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України. – К.: ЛОГОС, 2003. – 631с.